

INTERVIEWS | 1 OKTOBER 2020

ERIC SMIT, FOLLOW THE MONEY: “YOU SMELL THE RAT”

Auteur: Sander Diks CIA - Drs. Margot Hovestad RO

Beeld: NFP Photography

Leestijd: 8 min

Na wat kleine opstartproblemen verschijnt Eric Smit met een ‘coupe Corona’ via Google hangouts in beeld. Smit is onderzoeksjournalist en medeoprichter van Follow the Money, een platform voor onderzoeksjournalistiek met als doel waarheidsvinding in dienst van de samenleving.

Wat is uw pitch voor onze lezers?

“Laat ik dat allereerst als onderzoeksjournalist doen, want dat ben ik al 21 jaar. Ik ben met onderzoeksjournalistiek begonnen vanuit een verlangen om te gaan schrijven en om mijn eigen nieuwsgierigheid te stillen. De afgelopen jaren is het steeds meer gaan voelen als een noodzaak. Onderzoeksjournalistiek is voor mij een soort heilig moeten geworden. Ik ben gaan inzien dat goede journalistiek een ongelooflijk belangrijk onderdeel is van een goed functionerende samenleving. Ik hoop daar niet alleen zelf, maar ook met anderen een bijdrage aan te leveren. Daarnaast ben ik ondernemer. Dat ben ik tien jaar geleden geworden om een bijdrage te leveren aan het journalistieke landschap. Het landschap zag er toen schraal uit en ik wilde er kleur aan geven. Onderzoeksjournalistiek werd in die tijd gezien als iets heel erg duurs en werd daarom vaak wegbezuinigd. Dit heb ik altijd als iets contraproductief gezien. Niet alleen voor de kwaliteit van de journalistiek, maar ook voor de kwaliteit van de media. Maar het gebeurde grootschalig en dat zag ik. Dan kun je heel hard roepen dat er wat moet gebeuren, maar het is beter om zelf iets te doen. En zo heb ik samen met

AUDIT

MAGAZINE

Arne van der Wal Follow the Money opgezet. Dat is overigens niet heel makkelijk gegaan. Ik ben er achter gekomen dat het makkelijker is om over ondernemerschap te schrijven dan het zelf te doen.”

Waar lag de moeilijkheid?

“Een werkend bedrijfsmodel neerzetten. Voor ons was het de uitdaging om Follow the Money van de grond te krijgen in een periode dat het er slecht uitzag voor journalistieke media. De nieuwe digitale bedrijfsmodellen waren gericht op het gratis weggeven van de content en inkomsten genereren met reclame. Maar online geld verdienen met lange verhalen, dat was een ingewikkeld verhaal. Het heeft ons jaren gekost om in te zien dat online geld verdienen moet op basis van lid maatschappen. Het gaat nu goed. Sterker nog, het gaat beter dan ooit. We hebben veel onderzoeken gedaan die hebben geresulteerd in relevante verhalen. Hierdoor is ons ledenaantal sterk gegroeid. De afgelopen maanden zijn we van 15.000 naar ruim 19.000 leden gegroeid. Daardoor is de financiële basis van Follow the Money verstevigd en hebben we ook de ruimte om meer te investeren in onze onderzoeken.”

“Veel mensen in Nederland hebben nu in hun achterhoofd: als ik iets fout doe dan loop ik het risico dat die eikels van Follow the Money mij komen pakken”

Heeft corona bijgedragen aan de sterke groei van het aantal leden?

“Ik denk zeker dat corona hieraan bijgedragen heeft. Je ziet deze ontwikkeling bij meerdere journalistieke media. Veel meer mensen zijn het belang gaan inzien van kwalitatieve journalistiek. En waarschijnlijk hebben mensen door corona ook meer tijd gekregen om stukken te lezen. Ik denk dat de combinatie van deze factoren voor een piek heeft gezorgd. Dat is natuurlijk ook iets dat je moet bewijzen door kwaliteit te leveren, door goede artikelen te schrijven. We hebben gelukkig de afgelopen maanden een aantal heel goede artikelen gepubliceerd en dat waarderen onze leden. Recent hadden we zo’n dag dat het in Den Haag in de Kamer over een onderzoek van ons ging en tijdens een provinciaal debat in Arnhem ging het ook over een onderzoek van ons. Een duidelijk teken dat onze verhalen impact hebben.”

Wat willen jullie bereiken met Follow the Money?

“Zaken van het donker naar het licht brengen en daarmee bijdragen aan een goed functionerende democratie. We zorgen ervoor dat informatie beschikbaar komt waarmee anderen dan aan de slag gaan. We hebben de afgelopen jaren een reputatie opgebouwd, waardoor we als bron serieus worden genomen. Hierdoor worden onze verhalen steeds vaker en steeds sneller opgepikt door onze volksvertegenwoordigers. Een artikel dat we ’s ochtends publiceren over de toeslagenaffaire wordt bijvoorbeeld dezelfde ochtend uitgebreid besproken in de Kamer. Het is prettig en belang rijk dat de volksvertegenwoordigers ons serieus nemen. Journalistiek heeft in een democratie de rol om informatie boven water te halen waarmee parlementariërs weer wat kunnen. We zorgen ervoor dat bestuurders, politici, et cetera gecontroleerd worden. We moeten trouwens zelf ook gecontroleerd worden.”

Worden jullie dan gecontroleerd?

“Dit gebeurt impliciet doordat we kritiek op onze stukken krijgen. Het is weleens gebeurd dat we ons werk niet hele maal goed hadden gedaan. Bijvoorbeeld door het niet goed toepassen van wederhoor. Dan zijn we genoodzaakt een stuk terug te trekken. Het gebeurt omdat je iets over het hoofd ziet, dat is een fout. Daar komt dan terecht kritiek op. Dan moeten we zo snel mogelijk handelen om de fout ongedaan te maken. In het bestaan van Follow the Money is er drie keer een rechtszaak tegen ons aangespannen. Deze rechterlijke toetsing is natuurlijk ook een vorm van controle. In alle gevallen hebben we de rechtszaak trouwens gewonnen. Dit lukt alleen als je goede en zorgvuldige journalistiek bedrijft. De gezonde angst om in een rechtszaak verzeild te raken die veel tijd en geld kost, draagt er ook aan bij dat je als journalist scherp blijft.”

AUDIT

MAGAZINE

Hoe komen jullie aan de onderwerpen?

“We worden steeds meer benaderd door bronnen. Dat is het voordeel van dat we een serieuze speler zijn geworden, mensen weten ons te vinden als ze iets belangrijks te vertellen hebben. Wat dat betreft hebben we ons eigen succes georganiseerd. Er zit natuurlijk veel rotzooi bij. Maar gelukkig ook hele belangrijke tips. Daarnaast vind ik het ook erg belangrijk om zelf op zoek te gaan naar onderwerpen. Onderzoeksjournalistiek is een combinatie van kennis, ervaring en intuïtie: you smell the rat. Je moet op plekken komen waar je mensen kunt ontmoeten. Onderzoek alleen vanachter het beeldscherm kan niet. Persoonlijke ontmoeting is belangrijk. Vertrouwen zien te krijgen, zodat iemand informatie wil delen en dat duidelijk is dat die informatie ook in goede handen is.”

Eric Smit, Follow the money

Wat had u ons tijdens het IIA Congres willen vertellen?

“Er zijn overeenkomsten in het soort werk dat we doen: het vinden van kwesties die niet stroken met integer handelen. Het is zowel voor onderzoeksjournalisten als voor auditors belangrijk om die kwesties aan het licht te brengen. Ook de manier waarop auditors en journalisten te werk gaan komt overeen: het observeren van mensen en groepen, groepsdynamiek/psychologie in beeld krijgen. Kijken hoe mensen zich binnen een organisatie gedragen en waardoor dit gedrag beïnvloed wordt. Zowel onderzoeksjournalisten als auditors proberen de zwakke plekken in organisaties bloot te leggen. Zwakke plekken die het mogelijk maken dat er zaken gebeuren die onwenselijk of zelfs frauduleus zijn.”

Zijn er ook verschillen?

“Auditors hebben vanwege hun positie binnen een organisatie toegang tot informatie waar onderzoeksjournalisten geen toegang toe hebben. Jullie kunnen makkelijker een onderzoek starten. Dat is een voordeel van het deel uitmaken van een organisatie. Het nadeel is dat je als internal auditor waarschijnlijk niet alle vragen kunt stellen. Van onderzoeksjournalisten wordt geaccepteerd dat ze bepaalde, confronterende, vragen stellen daar waar dit van auditors waarschijnlijk niet geaccepteerd zal worden. Maar voor beide beroepsgroepen geldt: kennis, ervaring en intuïtie zijn het belangrijkste om te weten wanneer je een onderzoek moet starten en hoe je dat onderzoek vorm moet geven.”

Kloppen auditors of opsporingsinstanties wel eens bij jullie aan?

“Nee, dat gebeurt niet. Voor opsporingsbeambten is dat het overtreden van de wet en internal auditors zouden daarmee hun beroepsregels schenden. Interne klokkenluiders komen wel bij ons en een klokkenluider kan in principe iedereen zijn. Dat zou natuurlijk ook een auditor kunnen zijn. Maar dat heb ik nog nooit meegemaakt.”

Kunnen een auditor en onderzoeksjournalist samenwerken?

“Dat denk ik wel. We kunnen een hoop van elkaar leren. Auditors weten vaak van een specifiek gebied veel meer dan

een onderzoeksjournalist. Dat zijn toch vaak generalisten. Het voordeel van journalisten is waarschijnlijk dat ze snel in staat zijn om verbanden te leggen en snel kunnen schakelen tussen verschillende zaken om zo netwerken in beeld te krijgen.”

Julie dossierlijst groeit gestaag. Springt er een sector negatief uit?

“De zorgsector springt eruit. Daar zijn een groot aantal kleinere boefjes actief: de zorgcowboys. Dat deze zorgcowboys kunnen opereren heeft met name te maken met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en het gegeven dat we steeds meer aan de vrije markt overlaten. Er zijn trucjes om gemeenschapsgeld in de eigen zakken van ‘ondernemers’ te laten glijden. Sommige zorgcowboys hebben winstpercentages die alleen voorbehouden zijn aan de Googles van deze wereld. Dan weet je dus dat het fout zit. Met de Wmo is de verantwoordelijkheid voor de uitvoering naar de gemeente verschoven en dat heeft ervoor gezorgd dat het op een plek terecht is gekomen waar geen infrastructuur is om toezicht te houden. Er is daardoor een soort barbarij ontstaan. Ik vind dit heel ernstig, het gaat namelijk om gemeenschapsgeld dat bedoeld is om kwetsbare mensen in onze samenleving te helpen. We hebben daarom samen met Pointer/Reporter van KRO-NCRV uitgebreid onderzoek naar zorgfraude gedaan.”

Nog meer sectoren?

“Daarnaast leent de financiële sector zich goed om fraude te plegen, met name door de complexiteit. Het enorme verschil in kennis tussen de aanbieder en de consument speelt hier een belangrijke rol. Dat zag je heel duidelijk bij de woekerpolisaffaire. Naar mijn mening is dat een van de grootste oplichtingszaken in de Nederlandse geschiedenis waarmee door de verzekeraars miljard den is verdiend. Het is dermate van tevoren bekosttooft dat het niet anders dan oplichting genoemd kan worden.”

Ziet u ook lichtpuntjes of wordt uw blik op de wereld alleen maar donkerder?

“Ik zie zeker lichtpuntjes. We zien namelijk dat met ons werk ook iets gebeurt. Het wordt bijvoorbeeld in de Kamer besproken, er wordt wet- en regelgeving gemaakt om misstanden met fraude te voorkomen, mensen worden ter verantwoording geroepen en er rolt wel eens een kop. Dat vind ik heel belangrijk. Het betekent dat je met goede onderzoeksjournalistiek impact kunt hebben en dat we met Follow the Money een belangrijke rol vervullen. We hebben denk ik bereikt dat veel mensen in Nederland nu in hun achter hoofd hebben: als ik iets fout doe dan loop ik het risico dat die eikels van Follow the Money mij komen pakken.”

Wat is de zaak die u het meest is bijgebleven?

“Ik ben zelf samen met Kim van Keken betrokken geweest bij de zaak Henry Keizer, voormalig VVD-voorzitter. Dat was een heel bepalende zaak voor ons bestaansrecht. Hiermee kwam ons werk echt in de schijnwerpers te staan. Zoals ik al zei zijn wij heel actief in de zorgsector en daar maken we echt verschillen. Ik ben ook trots op het onderzoek dat we samen met Pointer hebben gedaan naar de nazi's die Joods vastgoed hebben geroofd en dat verhandeld hebben met Nederlanders. Hiermee hebben we historisch inzicht gegeven. Fantastisch ook dat we dit hebben kunnen publiceren in de maand mei, 75 jaar na de bevrijding van Nederland.”

“De ‘draaideur NL’ is een aanjager voor ongelijkheid en het legaliseren van crimineel geld”

Waar wilt u graag uw tanden nog eens in zetten?

“Het wensenlijstje is heel groot. Een van de grote problemen van deze tijd is dat vermogende mensen in staat zijn om geld weg te sluizen. Dat zeer winstgevende bedrijven al die aftrekmogelijkheden hebben, waardoor er belasting kan worden ontweken. Crimineel geld uit veel landen wordt dankzij de Nederlandse regelgeving naar allerlei plekken op

AUDIT

MAGAZINE

aarde geschoven. Dat kan alleen maar dankzij de bedrijven op de Amsterdamse Zuidas en de Nederlandse wet- en regelgeving. De 'draaideur NL' is een aanjager voor ongelijkheid en het legaliseren van crimineel geld. Het liefst zou ik in samenwerking met internationale onderzoeksjournalisten deze door de Nederlandse staat gefaciliteerde belastontwijking en -ontduiking onder de loep willen nemen. Ik droom, in navolging van de Panama Papers, stiekem van de 'Amsterdam Papers'. Van de 'Amsterdam Leaks' waarbij Follow the Money leidend is geweest. Prachtig!"

Wat is het belangrijkste dat internal auditors kunnen leren van onderzoeksjournalisten?

"Wij journalisten zitten er niet in om er rijk van te worden. We willen een bijdrage leveren aan een beter functionerende wereld. Je moet het doen om de wereld en je eigen organisatie iets beter te maken. Stick to that!"

Over

Eric Smit is hoofdredacteur en medeoprichter van Follow the Money. Daarvoor werkte hij bij Quote. Hij is medeoprichter van De Pers.

Tags: Media, onderzoek

Bron url: <https://auditmagazine.nl/interviews/eric-smit-follow-the-money-you-smell-the-rat/>